

Hvem er humanist?

BOKOMTALE: Dag Hareides *Hva er humanisme* er lett og godt skrevet. Framstillingen virker vel gjennomtenkt, og teksten framstår også stort sett som godt informert og faglig vel forankret. Boka kan dermed uten videre anbefales til innføring i temaet. Samtidig utfordrer den til en kritisk ettertanke. Den svært brede og inkluderende tilnærmingen til fenomenet humanisme er bokas styrke, men også dens problem.

Denne vinteren har humanismen vært under debatt. Her anmelder Tarald Rasmussen, professor i kirkehistorie ved Universitetet i Oslo, Dag Hareides nye bok [Hva er humanisme](#).

Den som har lett etter gode, faglig forankrede og kritisk reflekterte innføringer i temaet humanisme på norsk, har hittil måttet lete forgjeves. I 2011 kom det imidlertid to gode innføringer, og den ene er Dag Hareides bok i Universitetsforlagets «Hva er»-serie.

Hareide tenker grunnleggende bredt og inkluderende om humanismen, og han presenterer den som en orientering plassert på «verdiene mellomnivå». Altså ikke på praksisfeltet der politikk og moralsk adferd konkret utfolder seg, men heller ikke på det mer fundamentale filosofiske og religiøse nivået, der de grunnleggende «hvorforsspørsmål» besvares. Mellomnivået representerer noen grunnholdninger, som inkluderer forsvaret av menneskeverdet og den gyldne regel, av demokrati, av den frie tanke, av dannelselse og av dialog.

LES OGSÅ: [Hva er humanisme i Grunnloven](#)

Med dette utgangspunktet gjennomgås først den europeiske humanismetradisjonen med vekt på tre stasjoner: renessansen, 1800-tallets dannelseshumanisme og humanismen etter 1945. Derneft drøftes humanisme i tradisjoner utenfor Europa: i konfutsianismen, i islam og i afrikansk tradisjon. Etter et eget kapittel om humanistisk religionskritikk avslutter Hareide med noen humanismekritiske refleksjoner som blant annet tar opp humanismens forhold til naturen.

For åpen og bred tilnærming?

Honnørordene i det innledende definisjonskapitlet (menneskeverdet og den gyldne regel, demokrati, den frie tanke, dannelse og dialog) angir ikke et sett kjennetegn der samtlige må være innfridd for at en person eller en tradisjon etter Hareides syn skal fortjene navn av humanist. Det holder dersom de fleste av kriteriene er innfridd. Omtalen av personer og retninger blir rimelig nok heller overfladisk i en så liten bok der en slik mengde av tankeretninger, personer og kulturer blir berørt. Dermed kan man også med god grunn stille spørsmålet om det ikke alt i alt blir litt tilfeldig hvem og hva fra alle verdensdelers kulturhistorie som trekkes fram og æres med merkelappen humanistisk.

For å illustrere poenget med et eksempel fra et felt anmelderen har innsikt i: Erasmus av Rotterdam innordnes på tradisjonelt vis som humanist, mens Luther ifølge Hareide neppe fortjener denne betegnelsen. Men hvorfor egentlig behandle disse to forskjellig? Luther var tross alt en av de store forkjemperne for utdanning og dannelse, ikke bare i religion, men i høy grad også i den klassiske kanons disipliner. Og han satte sitt dannelsesprogram igjennom i praktisk politikk med en svært mye større kraft og suksess enn Erasmus.

Luthers dannelsesprogram var også atskillig mer demokratisk profilert enn det til Erasmus, som i høy grad var forbeholdt en elite. Erasmus var heller ikke så mye mer dialogisk anlagt enn Luther; antijødiske holdninger og utsagn fra Erasmus står ikke tilbake fra de groveste tingene man kan finne hos Luther. Det er bare det at Luther i ettertiden er blitt mer berømt eller beryktet for disse tingene. Og når det gjelder den velkjente striden mellom de to om den frie viljen: Nettopp det at Hareide definerer sin humanisme til et «verdienes mellomnivå» må vel implisere at ulike typer determinisme på verdienes religiøse eller filosofiske grunnivå ikke er til hinder for å inkluderes i det humanismebegrepet som forfektes i boka?

Her blir Hareides humanismedefinisjon såpass bred og løs at begrepet truer med å forsvinne mellom fingrene på oss når vi går eksemplene litt historisk nøyere etter i sømmene. Diskursen truer med å fungere som en litt løs honnørbeskrivelse, der det forfatteren liker, blir innordnet – og det han ikke liker, fullt så godt blir satt til side.

Mer om norsk humanisme?

Et savn ved boka, som ellers berører så mye, er en litt mer nærgående drøfting av sekulær humanisme på norsk. Hareide berører dette et par steder (især s.78f), men i stedet for å gi en kritisk analyse av norsk sekulærhumanismes transformasjoner fra den naturvitenskapelig forankrede religionskritiske profilen på 1950- og 60-tallet til den samfunnsvitenskapelig forankrede humanismen på 80- og 90-tallet, prioriterer han en mer abstrakt drøfting av ulike humanismedefinisjoner med en konklusjon om hvilken variant han selv støtter. I en fagbok av denne typen hadde førstnevnte tilnærming vært å foretrekke.

